

UDK 22:321.7

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 18.10.1993.

Prof. Dr. NIKOLA DOGAN,
Đakovo

KRŠĆANIN PRED IZAZOVOM DEMOKRACIJE*

Ovaj rad je diskurs o demokraciji i kršćanstvu. Autor pokušava razjasniti vezu između autentične demokracije i kršćanskog svjetonazora. Ako je, gledano antropološki, "demokracija živi proces među ljudima koji čovjeku omogućuje da se ostvari u punoj ljudskosti", onda je kršćansko učenje o odnosu čovjeka i Boga ideološka osnova istinske demokracije.

* Predavanje održano 28. ožujka 1993. godine prigodom Dana škole VBS u Đakovu.

Na Sinodi biskupa koncem 1991. godine biskup Dublina msgr. Desmond Connel u svom govoru u vezi s novom ujedinjenom Europom spomenuo je i imena utemeljitelja ujedinjene Europe: Roberta Schumana, Alcide de Gasperia i Konrada Adenauera. Tri državnika različitog političkog profila i iz različitih društvenih okolnosti ujedinili su se u jednoj zamisli, u ideji o tome kako izgraditi novu Europu u jednu cjelinu koja će u svoj svojoj raznolikosti biti jedinstvena, jaka i sigurna za sve svoje narode, kulture, jezike i religije.

Sva su trojica političara sazrijevala na iskustvu i strahotama drugog svjetskog rata, živjeli su u vremenu koje je bilo izranjeno nacionalizmom, fašizmom, tiranijom i svim drugim negativnim posljedicama jednog velikog rata. Predstavljajući tri velika naroda - Francuze, Nijemce i Talijane - ove je velikane ujedinjavala jedna i jedinstvena veza. Sva trojica su bili duboko uvjereni i osvjedočeni kršćani katolici. Schuman je bio poznati kontemplativac, De Gasperi veliki borac za načela kršćanskog morala u javnom životu Italije, dok je Adenauer u poslijeratnoj Njemačkoj bio branitelj ljudskih prava naroda i tražitelj novih, kršćanskih vrijednosti za suživot mnogih u Europi, koje se ponovo rađala iz praha i pepela drugog svjetskog rata.

Tražeci iskonsku dušu Europe R. Schuman je nalazi u europskoj kršćanskoj tradiciji. Europa je prije svega kršćanski svijet - smatra on i nastavlja: "Ujedinjena Europa odražava u sebi univerzalnu budućnost solidarnosti". Uistinu, bile su to skoro neostvarive misli za tadašnje vrijeme. Dovoljno je sjetiti se svega što se u drugom svjetskom ratu dogodilo između Francuske i Njemačke! Činilo se da nije moguće nikakav dijalog, susret, pogotovo ne suradnja. Ipak, ta trojica političkih umnika uspjeli su stvoriti temelje za novu, ujedinjenu Europu. Na prvom zasjedanju Europskog parlamenta u Stassburgu 1985. godine zajednica je s posebnim i dužnim poštovanjem Roberta Schumana proglasila "Ocem Europe".

Slično je govorio i papa Ivan Pavao II. prigodom posjeta sjedištu Europske ekonomske zajednice u Bruxellesu 20. svibnja 1985. godine. Papa izričito spominje imena trojice utemeljitelja europskog zajedništva i upozorava kako su oni postavili kršćanske temelje jedinstva u europskoj povijesti. Papa veli: "Mi smo još uvijek nasljednici dugih stoljeća u kojima se u Europi oblikovala jedna civilizacija koja se na kr-

šćanstvu nadahnjivala".¹ U tom kontekstu papa ističe ulogu ove trojice političara kršćanskog nadahnuća, koji se nisu pomirili s rascjepkanošću Europe, nego su tražili nove temelje za slobodno i demokratsko europsko zajedništvo.

Tko bi danas mogao zanijekati da se povijest ne ponavlja? Naša domovinska situacija u kojoj živimo slična je onoj koju su imali Schuman, De Gasperi i Adenauer nakon drugog svjetskog rata.

Što može danas kršćanin učiniti za jedan novi svijet, svijet pravde i demokracije, dobrote i razumijevanja među narodima i ljudima? Sintagma suvremene i ujedinjene Europe jest proces demokratizacije kao temeljnog pravca u stvaranju novoga svijeta. Otuda i naslov ovoga referata: Kršćanin pred izazovom demokracije.

1. KRŠĆANSKO SHVAĆANJE ČOVJEKA

Govor o demokraciji pretpostavlja govor o čovjeku. Naime, da bi se u procesu demokracije kao međuljudskom odnosu moglo govoriti potrebno je prvo razmotriti tko je čovjek i koje su njegove ljudske odrednice. Tu nam kršćanska biblijska antropologija daje osnovne elemente za pravilno shvaćanje čovjeka i njegova mjesta u svijetu.

Temeljna spoznaja kršćanske teologije o čovjeku izražena je u pojmu o ljudskoj osobi. Na temelju biblijskog izvješća teologija tvrdi da je čovjek osoba. Što znači taj izričaj?

Biblija nas o tome obavješćuje sljedećim riječima: "Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori" /Post 1,27/. Analiziramo li temeljitije značenje tog izraza, naići ćemo na neke tipične karakteristike čovjeka.

Tako Bog čovjeka stvara kao biće za dijalog, za razgovor, jer samo se njemu obraća kroz govor, samo s njime dijalogizira. O tome svjedoče posebno prva tri poglavlja knjige Postanka. Sva druga bića Bog stvara već kao gotova, dovršena bića. Najbolje se to očituje u usporedbi čovjeka s instinktivnim svijetom životinja. Nasuprot njima čovjek je biće koje se tek mora ostvariti, on mora učiti, privikavati se, praviti pogreške i uz puno truda nešto naučiti. U svojim korijenima čovjek je biće mogućnosti. On nije stvar i tu leži i njegova veličina. Čovjek je jedno "ja", shvaćeno kao svjesno središte vlastite osobnosti. Ali njegovo "ja" je jedin-

stveno, neponovljivo, originalno. Čovjek je u konačnici osoba.²

Međutim, čovjek nije prepušten samo sebi i svo- me usudu. On ima točno svoje određenje, on je u sebi stvoren sav za Boga. Bog ga stvara kao drago biće s kojim vodi dijalog. Gledajući dublje u ljudsku narav otkrit ćemo da je čovjek za Boga ono egzistencijalno "ti" u kojemu Bog nalazi svog partnera za dijalog. Bog i čovjek pripadaju otološki jedan drugome i to ostvaruju obostranim samodarivanjem. Vrlo plastično izražava tu istinu i Drugi vatikanski sabor kad veli:

"Ta sličnost jasno pokazuje da čovjek, koji je na zemlji jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio, ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe" /GS 24/.

Upravo je u tom tekstu ocrtno ono što u teologiji nazivamo transcendentnom određenošću čovjeka. Čovjek stvoren kao teomorfno biće, kao bogoliko biće stalno živi u tenziji između svoga konkretnog stanja i potrebe da se ostvari. Drugim riječima, kolikogod čovjek sebe ostvario u jednom trenutku svoga života, on ipak stalno teži za onim konačnim, za transcendentnim. On i ne znajući neizmjerljivo teži za Bogom kao izvorištem svoga bića. Njegovo osobno "ja" stalno je u traženju božanskoga "ti" kao apsolutne odrednice svoje naravi. U takvom traženju postoje i opasnosti zabluda.

Tako se zatvoreno, nekomunikativno ljudsko "ja" pretvara u egoizam. S druge strane jedno "ja" koje je otvoreno samo kategoriji "mi", a nema komunikacije s drugim "ti", pretvara se u sterilni kolektivizam.

Stoga zaključujemo kako čovjek nije nikada do kraja ostvaren. On je stalno na putu prema drugome biću, on je otvoren za cijelu stvarnost, koju on opet stalno nadilazi. Njegova ontološka otvorenost upućuje ga na Boga. Tu leži i odgovor na pitanje tko je u konačnici čovjek: Čovjek je tajna koja se samo u Bogu može otkriti i shvatiti. Potkrijepimo to još jednim mišljenjem.

"Čovjek nije stvar. On nije dogotovljen u jednoj dorečenosti čitavog svog doređenja, svoje individualnosti. Nego čovjek postaje, biva rastom kroz život... on je biće otvoreno prema apsolutnom. Biće koje mora vječno nadilaziti samog sebe, makar samo za dašak, kako bi Rilke rekao. Biće upleteno u dva carstva:

1 Acta Apostolicae sedis. Commentarium officiale, Vol. LXXVIII, 1986. s. 573.

2 Usp. W. Kasper, Der personliche Gott. Antwort auf das Geheimnis des Menschen, Freiburg 1979.

slobode i determiniranosti. Čovjek je biće koje u sadašnjosti posjeduje i prošlost i budućnost".³

Očito je da je čovjek s jedne strane veliko biće. S druge je on sebi samome zadaća: on mora tek postati čovjek. Pokraj sve njegove originalnosti i neponovljivosti čovjek je i društveno i političko biće. On sebe ostvaruje tek u zajedništvu s drugima i za druge. U tom zajedništvu vrlo važno mjesto ima ljudska sloboda koja znači da je čovjek takvo biće koje može misliti i tako se ponašati da uvijek bude odgovoran i svjestan svojih djela. Sloboda je za čovjeka bogatstvo, ali i izazov. Kao osoba čovjek je subjekt slobode koja proizlazi iz same njegove naravi.⁴

U tom smislu on se nalazi u stalnom procesu rasta i sazrijevanja. Njegov rast i sazrijevanje svjedoče zapravo o njemu samome kao o slobodnom biću koje samo sebe oblikuje. "Čovjeka nije Bog stvorio pa mu onda darovao slobodu, nego ga je stvorio slobodnim".⁵ Smijemo na temelju rečenog zaključiti da je cijela stvarnost, svijet u kojemu čovjek sebe ostvaruje u službi njegova rasta i sazrijevanja. Nije čovjek stvoren radi svijeta nego je svijet stvoren radi čovjeka. Danas bismo mogli nadodati da čovjek nije stvoren radi novca niti radi nekih interesa, posebno nije čovjek stvoren radi nacije ili naroda. U biblijskim izvještajima otkrivamo temelje kršćanskog antropocentrizma.

Zato čovjek da bi sebe našao stalno oblikuje i preoblikuje svijet u kojemu živi. Da bi utazio glad čovjek stvara dobra kojima sebi osigurava materijalni život. Tako nastaje ekonomija. Da bi sebe i svoje najbliže zaštitio i osigurao miran život čovjek stvara politiku. U konačnici, da bi osmislio život, da bi svome nemirnom srcu pružio odgovor o smislu čovjek traži apsolutnoga, Boga. Tako nastaju religije.

I ekonomija i politika i religija imaju jedan cilj i jedan smisao: omogućiti čovjeku rast i sazrijevanju u cjelovitu osobu. U takvoj stvarnosti, u kojoj je čovjek središte zanimanja, demokracija postaje ono sredstvo koje omogućuje čovjeku u svim slojevima njegova života ostvarenje samoga sebe.

Sve ovo morao bi imati pred očima kršćanin koji pristupa čovjeku i stvarnosti, jer upravo je Bog postavio demokratsku normu koja čovjeka vrednuje kao najvišu vrijednost u svijetu. U Bogu su, dakle, korijeni

ispravno shvaćene demokracije i njezina značenja. Ali, proanalizirajmo pobliže pojam demokracije i njezinih zadaća.

2. DEMOKRACIJA TRAŽI ČOVJKA

Najkraća definicija demokracije tvrdi da je "demokracija poredak u kojemu vlast pripada narodu".⁶ Jednostavno rečeno demokracija je mogućnost da svaki čovjek i građanin sudjeluje u stvaranju društva. Prva vrijednost u demokraciji nije samo društvo, nego po-jedinac, čovjek.⁷ Demokraciju se može definirati i kao desakralizaciju carske vlasti, kao sekularizaciju političke vlasti, kao sredstvo za ostvarenje većih sloboda okupljanja, slobode tiska, jednom riječju građanskih sloboda. Karakteristika demokracije jest njezina dinamičnost, njezino stalno događanje.⁸

Polazište svih razmišljanja o demokraciji jest spoznaja da je čovjek političko biće. Politiku shvaćamo kao skrb za sve potrebe čovjeka u njegovu svakidašnjem životu. Budući da je svaki čovjek upućen na drugoga, on nužno mora voditi računa i o tome drugom čovjeku. Tu se rađa njegova politička narav. U stalnoj skrbi za zajedništvo pojedinci se udružuju u razne skupine da bi na taj način lakše rješavali probleme. Ovdje i nastaju često stvarni problemi odnosa pojedinca i grupe i grupe i pojedinca. U svakom zajedništvu osnovno sredstvo uređenja međuljudskih odnosa je dogovor o prenošenju prava pojedinca na grupu, na državu. Tako je država zajednica koja ima skrb za sve potrebe građana pojedinaca ali i same zajednice. U toj skrbi za državu je vrlo važna vlast kojom ona može ostvarivati zadaće koje su joj postavljene.

U tom kontekstu demokracija je shvaćena kao politička kategorija pomoću koje i pojedinac i zajednica ostvaruju sebe i svoje poslanje. Međutim, demokraciju je potrebno promatrati u njezinim dubljim korijenima koji su antropološki ali i teološki.

Gledano antropološki demokracija je živi proces među ljudima koji čovjeku omogućuje da se ostvari u punoj ljudskosti. Ona je prvi preduvjet za ostvarenje svih ljudskih sloboda. Moramo, ipak, ovdje upozoriti na činjenicu da se demokracija ne stvara u državi. Ona svoje korijene ima u samom čovjeku.⁹ Suodnos čovje-

6 B. Klaić, Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice, Zagreb 1988, 275.

7 Usp. G. Glannini, La democrazia piu che alle istituzioni e legata all'uomo, u: Osservatore Romano, Nr. 250, 1992. 3.

8 J. Moltmann, Kirche in der Kraft des Geistes. Ein Beitrag zur messianischen Ekklesiologie, München 1975, 199.

9 J. Moltmann, cit. djelo, 200.

3 I. Cvitanović, Čovjek pred misterijem drugoga, u: Mi, Crkva i drugo, Zagreb 1971, 171.

4 K. Rahenr, Grundkurs des Galubens. Einführung in den Begriff des Christentums, Freiburg im Breisgau 1976, s. 42.

5 I. Cvitanović, cit. djelo, 174.

ka i demokracije jest suodnos u kojemu čovjek traži svoje zrelo ljudsko biće a demokracija mu to omogućuje. Demokracija je odgovor na zahtjev ljudskog života.

Iz svega slijedi da je demokracija u stalnom traženju čovjeka. Ona je u trajnoj službi čovjeka i njegova ljudskog samoostvarenja.¹⁰ Vrlo je važno upozoriti na tu činjenicu da je demokracija za čovjeka, da joj je čovjek prva vrijednost i zadaća a tek potom država, zakon, strukture kao drugotne vrijednosti. Tamo gdje je demokracija, tamo je ozračje ljudskog dostojanstva i poštivanje ljudskih prava. Kamen temeljac svake demokracije su ljudska prava, koja istovremeno predstavljaju i kriterij stvarnosti i ispravnosti demokracije.

Definicija demokracije koju smo već spomenuli a koja veli da je "demokracija poredak u kojemu vlast pripada narodu" nosi u sebi naglasak na pojmu "vlasti". Za pravu demokraciju vlast je tek sredstvo kojim demokracija ostvaruje ljudsko dostojanstvo. Možda bismo to mogli razjasniti riječima iz enciklike pape Ivana Pavla II "Stota godina":

"Autentična demokracija moguća je samo u pravnoj državi i na temelju ispravnog shvaćanja ljudske osobe. Zahtijeva da se ostvare sužni uvjeti za unapređenje bilo pojedinih osoba odgojem i formacijom prema istinskim idealima bilo "subjektivnosti" društva stvaranjem struktura udioništva i suodgovornosti... Demokracija bez načela lako se pretvara u otvoreni ili skriveni totalitarizam, kako to pokazuje povijest".¹¹

Zanimljivo je vidjeti kako enciklika vidi korijene totalitarizma. Čovjek je prema enciklici transcendentno biće koje svoje ostvarenje nalazi jedino u Bogu. Ukoliko mu se transcendentnost njegove naravi zaniječe, tada "trijumfira sila vlasti":

"Korijen modernog totalitarizma, dakle, može se naći u negaciji transcendentnog dostojanstva ljudske osobe, vidljive slike nevidljivog Boga, i upravo zato, po svojoj samoj naravi, subjekta prava što ih nitko ne smije vrijeđati: ni pojedinca, ni grupa, ni klasa, ni nacija, ni država" /SG 44/.

Stoga svaki politički sustav koji niječe transcendentnost, Boga a time i samog čovjeka, ne može biti demokratski. U demokraciji mjerilo je upravo čovjek

i njegov put prema Bogu. To su temeljna ljudska prava o kojima želimo još jasnije nešto reći.

3. DEMOKRACIJA OSTVARUJE LJUDSKA PRAVA

Demokracija se najbolje očituje u ostvarenju ljudskih prava: prava na život, slobodu, dostojanstvo i sigurnost. Ljudska prava počivaju na istini o jednakosti svih ljudi. Već su staroj grčkoj filozofiji postoji spoznaja kako su svi ljudi na temelju ljudske naravi jednaki. Razlike među njima izvanjske su i nebitne. Ciceron nasuprot idealu takozvanog "homo romanus" stavlja ideal "homo humanus". Kriterij nije više Rimljanin ili Barbar, slobodnjak ili rob, nego čovjek ili nečovjek.¹²

U prvom članku francuskog ustava iz 1791. godine stoji zapisano: "Ljudi se rađaju slobodni i jednaki u pravima i takvi ostaju". Ustav Ruske socijalističke federacije iz 1918. godine u vezi s ljudskim pravima upozorava samo na ona prava koja pojedinac dobiva od države, ali ne govori o pravima na zaštitu čovjeka od države, njezine vlasti i sile. Očito je na djelu velikodržavno shvaćanje ljudskih prava.

Moramo ovdje u govoru o ljudskim pravima ukazati na prvu od demokratskih normi u kojoj se jasno tumači odnos pojedinca i države: nije čovjek radi države, nego je država radi čovjeka.¹³

Gledamo li točnije u sadržaj govora o ljudskim pravima, uvidjet ćemo da taj govor svoje korijene ima u europskoj povijesti, još točnije, u procesu kristijanizacije Europe. U tom procesu čovjek je nužno stavljen pred pitanje o njegovu suodnosu s državom. Temeljna je spoznaja kršćanske antropologije da je čovjek "slika Boga". Kao slika živoga Boga čovjek je nosilac svih prava, a država tek onoliko koliko joj čovjek udijeli. Prva vrijednost za kršćanstvo nije država, niti vlast, niti sila nego čovjek i njegovo teološko dostojanstvo. Iz toga slijedi da su ljudska prava temelj državnog prava, ne obrnuto. Naš govor pretpostavlja europsku kršćansku kulturu i kršćansko nasljeđe. Gledano u praksi Europa ima svoj identitet u kršćanstvu, iako je to danas na mnogim mjestima zaboravljeno. Zato pravo na

¹² "Cicero stellte dem altromischen Ideal des homo romanus das höhere Ideal des homo humanus entgegen. Der entscheidende Gegensatz lautet dann nicht mehr: Römer oder Barbar, Freier oder Sklave, sondern Mensch oder Unmensch bei Römern und Barbaren, Freier oder Sklaven" - J. Moltmann, Die Menschenrechte, u: Das Experiment Hoffnung. Einführungen, München 1974, 166.

¹³ J. Moltmann, Das Experiment Hoffnung. Einführungen, München 1974, 167.

¹⁰ "Ustvari, demokracija je društvo koje se stavlja na službu osobe i tek kada želi da se osoba potpuno realizira, može pružiti istinsko služenje" - M. Srakić, Demokracija - što je to? u: Vjesnik dakovačke i srijemske biskupije, 1-2/92, 2.

¹¹ Centesimus annus /Stota godina/. Enciklika pape Ivana Pavla II, br. 46.

čovjeka ima samo Bog, pa su Božja prava u temeljima ljudskih prava.¹⁴

Uzmemo li takva mjerila za demokraciju moramo ustvrditi da je zadaća državne zajednice, društva, vlasti ostvarivanje procesa oslobađanja čovjeka od svih neljudskih, nedemokratskih odnosa i okolnosti. Ideal demokracije nije povijesno mirovanje nego dinamički proces koji stalno stvara kvalitetnije odnose ljudskog oslobađanja od neljudskih relacija.¹⁵ Taj proces oslobađanja čovjeka od nečovječnih odnosa možemo smatrati stalnom zadaćom društva u produljivanju i stvaranju kvalitetnijih ljudskih prava.

Ovo razmišljanje zvuči u našoj tragičnoj situaciji skoro cinički, možda čak nestvarno. Jedan analitičar i dobar poznavatelj suvremenih političkih strujanja kaže: "Ma koliko nam bilo krivo, američka se administracija uporno drži doktrine da je globalna stabilnost važnija od svega ostaloga. I pri tome će hladnokrvno žrtvovati i demokratske principe i ljudska prava, prijateljvat će i s diktatorima, nagađat će se i s crnim vragom. S time bi svaki realan političar na ovim našim prostorima morao računati".¹⁶

Ipak, iako je ovo mišljenje i realno i iznenađujuće, temeljni stav demokratskog svijeta još uvijek je inzistiranje na ostvarenju ljudskih prava. Iskustvo fašističkog terora u drugom svjetskom ratu navela je mnoge narode da nakon rata 1945. godine ustanove Organizaciju ujedinjenih naroda a nešto kasnije, 1948. godine, donesu i Opću deklaraciju o ljudskim pravima. Baš na temelju iskustva fašizma naglašavana je uloga države kao zaštitnika u ostvarenju ljudskih prava. Na taj način ljudska su prava internacionalno priznata od svih država.

Nakon svih ovih analitičkih riječi zanimljivo je čuti kako se Crkva i kršćanstvo postavljaju prema ljudskim pravima.

4. CRKVA I DEMOKRACIJA

Crkva je po svojoj naravi mjesto gdje kršćanina živi svoju vjeru u zajedništvu s drugima. Biti kršćanin znači biti s drugima u vjeri, s njima dijeliti sve brige i radosti. To je stalna zadaća i briga čovjeka koji vjeruje u Isusa Krista. Imajući pred očima tu zadaću suvremena

Crkva traži nove putove za ostvarenje svoga poslanja u službi za čovjeka. Crkva je zajednica okupljena u Kristu i kao takva ona mora imati skrb za svakog čovjeka, jer svaki je čovjek slika Boga i živi član Crkve. Stoga i sama Crkva u novijim dokumentima naglašava da je čovjek prvi i osnovni put Crkve, put što ga je sam Krist zacrtao, put što nepromjenjivo prolazi kroz otajstvo Utjelovljenja i Otkupljenja" /Redemptor hominis 14/.

Slično o ovoj temi govori već spominjana papinska enciklika Stota godina:

"Humane znanosti i filozofija od pomoći su kako bi se protumačilo središnje mjesto čovjeka unutar društva te se osposobio da bolje razumije sebe samoga u koliko jest "društveno biće". No jedino mu vjera potpuno otkriva njegov istinski identitet, a upravo iz nje izrasta socijalni nauk Crkve, koje, služeći se svim doprinosima znanosti i filozofije, želi pomagati čovjeku na putu spasenja"/SG 54/.

Načelo svoga stava i odnosa prema čovjeku nalazi Crkva u odnosu što ga je Isus Krist imao prema čovjeku. Analiziramo li konkretnije kakav je odnos imao Isus prema konkretnom čovjeku, onda ćemo zapaziti da se on vrlo često kretao u društvu onih koji su bili odbačeni na rub tadašnje civilizacije: bolesni od neizlječivih bolesti, javni grešnici, pripadnici drugih naroda, carinici, inače ozloglašeni radi korupcije i krađe.

Međutim, sam Isus postavlja načelo svoga odnosa prema ljudima u razgovoru sa svoji m suvremeniciima:

"Kad je poslije toga Isus sjedio za stolom u njegovoj kući, dođoše mnogi carinici i grešnici te sjedoše za stol s njim i s njegovim učenicima. Kad to opaziše farizeji, upitaše njegove učenike: "Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima?" Kad to Isus ču, odgovori: "Ne treba zdravima liječnik, nego bolesnima"/Mt 9,10-12/. Uopće Isusov stav prema čovjeku bio je veoma izazovan za njegove suvremenike.

Ipak, temeljni i načelni stav Isus zbija u nekoliko riječi, kad u disputi s farizejima o trganju klasja u sveti dan subotu, odgovara:

"Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote"/Mk 2,27/.

Isus ne mijenja židovski zakon, on mu daje novi sadržaj i novo usmjernje. I tu počinje za njegove kritičare pravi problem. S kojim pravom čini on to sve?

Ovakav Isusov stav dosljednost je cijeloga njegova poslanja. Možda najjasnije upozorava Isus na svoju službu u odgovoru sinovima Zebedejevima, koji

14 J. Moltmann, Theologische Erklärung zu den Menschenrechten, u: J. M. Locihman/J. Moltmann/Hrsg./, Gottes Recht und Menschenrechte, Neukirchen 1976, 27.

15 J. Moltmann, Kirche in der Kraft des Geistes, 199.

16 T. Butorac, Kratkovidni optimizam, u: Danas, 524, 1992, 42.

su Isusa shvaćali više kao političkog moćnika, nego kao Mesiju:

"Naprotiv, tko želi biti Velik među vama, neka bude vaš poslužnik: A tko želi biti prvi među vama, neka bude vaš sluga po primjeru Sina Čovječjega, koji nije došao da mu služe, nego da on služi i da dadne svoj život kao otkup mjesti svih!" /Mt 20,26-27/.

Isusovo djelo otkupljenja sastoji se u trajnoj službi za čovjeka. On je sav za čovjeka.¹⁷ Prava je vrijednost za njega čovjek kojega želi dovesti u zajedništvo s Bogom, u kraljevstvo Božje. Tako se kraljevstvo Božje - središnja tema cjelokupnog Isusova naviještenja - ostvaruje već sada. Ono nije ostavljeno tek za neka dolazeća vremena, nego se sada, "hic er nunc", ostvaruje. Što je u biti sintagma Kraljevstvo božje? Evo jednog odgovora:

"Gdje bolesni ozdravljaju, izgubljeni se vraćaju na pravi put, prezreni bivaju prihvaćeni, siromašni otkrivaju svoje dostojanstvo, okoštali oživljuju, umornima se život se pomlađuje i rađa - tu počinje kraljevstvo Božje. Počinje kao sjeme. Njegove su klice već u ovaj život posađene i tako nam je iskustveno".¹⁸

Bit kraljevstva Božjeg jest prebivanje Boga u svijetu i u ljudskom životu. Ono označava Božju blizinu, jer tamo gdje je Bog, tamo je život, a tamo gdje Boga nema, tamo je pakao. To najbolje izriču riječi iz knjige Otkrivenja: "Evo stana Božjeg među ljudima!" /Otkr 21,3/. Bog prebiva među svojim i sve što postoji prožima svojom Božanskom snagom i ljubavlju. Stoga i pisac knjige Otkrivenja kliče: "Evo sve činim novo".

Isus Krist i njegovo djelo otkupljenja predstavljaju kozmičku inkarnaciju Božanskoga za sve ljude. On je kraljevstvo Božje "već sada među nama". U takvom ozračju i čovjek i svijet dobivaju novu dimenziju, dimenziju otvorene budućnosti prema zajedništvu Boga, čovjeka i svijeta. Sve dok Bog ne bude sve u svemu, sve dok njegova sila ne prožme i posljednji atom i time oživi stvarnost, sve dotle dok je kraljevstvo Božje na putu kršćaninu ostaje kao najdublja snaga nada u budućnost. Nadati se tipično je ponašanje kršćanina. Zato i Crkva ima zadaću u današnjem svijetu naviještati Isusa Krista - nadu za novi svijet. On je vidljivo svjedočanstvo Božje ljubavi prema čovjeku. Čovjek je i za Crkvu prvi i glavni put služenja i ostvarenja vlastitog poslanja. Ali i za svakog kršćanina

čovjek, bližnji onaj je put na kojemu se ostvaruje njegovo kršćansko "biti ili ne biti".

Štoviše, Isus je svojim djelom mnoge oslobađao od neljudskosti, zla, bolesti, socijalnih i drugih nepravdi, od rasnih i nacionalističkih uskoogrudnosti. Crkva mora isto tako postupati, ona mora biti mjesto oslobađanja čovjeka od svih zala koja ga onečovječuju. Konačni i svaki kršćanin, ako želi biti vjeran svome poslanju, mora nastaviti službu oslobađanja čovjeka, subrata, bližnjega od nepravde, neljudskosti i pakla. On mora živjeti praksu slobode i oslobođenih u Bogu.¹⁹

5. KRŠĆANIN PRED IZAZOVOM DEMOKRACIJE

Kršćanin pred izazovom demokracije - tema je koja mora nužno provocirati svakoga koji se ispovijeda Kristovim učenicom. Zato je vrlo važno postaviti i neka osnovna načela prema kojima se kršćanin mora ravnati.

Pristup svijetu i ljudima mora biti pozitivan. Kršćanin ne smije smatrati da je konkretna stvarnost plod zla, učinak neke nevidljive sotonske sile. Svijet je djelo Božje dobrote, a ljudi su stvoreni kao Božja ljubljena bića. Idemo li još korak dalje vidjet ćemo da je Božja dobrota izvora svake druge dobrote: "Za Bibliju život je najviše dobro od svih dobara. Dobro je što služi životu, zlo je ili grešno što je usmjereno protiv života".²⁰ To je prva i osnovna spoznaja kršćanina pred stvarnošću. Život je dar, znak Božje dobrote i Božje ljubavi.

Kao razumno biće čovjek se nalazi u vrlo kompleksnoj situaciji. On sebe istovremeno ima i nema. U svakom trenutku on osjeća da je vrijednost, da sebe posjeduje, ali da to još uvijek nije ono što bi ga zadovoljilo, smirilo i konačno učinilo sretnim. Čovjek sebe nalazi i otkriva tek u relaciji prema drugome. Nužno je stalno traženje drugoga da bi našao sebe.²¹

¹⁹ "Für die Vermenschlichung der Welt arbeiten heisst für Gott arbeiten, beisst den ganzen Menschen in jedem Menschen und also in allen zu entwickeln - das göttliche Urbild. Weit davon entfernt, "Opium für das Volk" und "Verführung der Geister" zu sein, ist der Gott, der den Menschen im Geist der Liebe und der Freiheit erschaffen hat, der Befreiungsgott, der in der Freiheit liebt und in der Liebe befreit, und dabei den Eifer eines jeden unterstutzt, der für die Freiheit wirkt, wenn er es mit Liebe tut..." B. Forte, Trinität als Geschichte. Der lebendige Gott - Gott der Lebenden, Mainz 1989, 185.

²⁰ H. Haag/K. Elliger, Stört nicht die Liebe, Freiburg im Breisgau 1986, 13.

²¹ M. Buber, Ich und Du, Heidelberg 1983, 37.

¹⁷ E. Juengel, Gott - für den ganzen Menschen, Einsiedeln 1976, 23.

¹⁸ J. Molkmann, Najprije kraljevstvo Božje, u: Crkva u svijetu 3, 1990, 226.

Međutim, taj drugi za kojim čovjek teži nikada ne može do kraja smiriti ljudsko traženje i pružiti pravi identitet. Kolikogod se jedna relacija između dviju osoba ostvarivala, ona još uvijek nije u stanju donijeti mir i konačnu sreću. Čovjek sebe nalazi samo u onom Drugom, u Bogu. Ljudska autonomija istovremeno je i teonomija. Čovjek bez Boga je tragično i neostvareno biće.²²

Možemo cijelu ovu problematiku izraziti riječima sv. Pavla:

"Držim, doista, da patnje sadašnjeg vremena nisu dostojne usporedbе sa slavom koja će se objaviti u nama. Ta cjelokupno stvorenje ustrajno iščekuje ovo objavljivanje sinova Božjih - stvorenje naime bijaše podvrgnuto ispraznosti, ne svojevóljno, nego od onoga koji ga podvrgnu - u nadi da će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti da sudjeluje u slobodi slave djece Božje"/Rim 8,18-21/.

Upravo pojam "ropstva" kako ga Pavao tumači pokazuje stanje ljudskog života: biti pod zakonom prolaznosti, a težiti za neprolaznošću, živjeti u imanenciji stalnu tenziju transcendencije. Očito je da čovjek teži za onim što nadilazi njegovo tuzemno iskustvo. Ta stvarnost za kojom čovjek teži jest sloboda bića, punina života, konačno smirenje i sreća.

Sve je to rečeno da bi se lakše i bolje shvatilo u kakvom se teološkom i antropološkom ozračju nalazi kršćanin kad razmišlja o sebi i o demokraciji. Demokracija je izazov, naravni izazov za kršćanina, jer on na svijet, na čovjeka gleda teološki. Za njega je svaki čovjek slika Božja. Dostojanstvo čovjeka leži u bogolikosti kao izvoru njegova bića. Svoju narav čovjek ipak mora ostvariti, jer nikada nije potpuno svoj. Nje-

gov cilj je u budućnosti u kojoj se ostvaruje zajedništvo Boga i čovjeka. To je ostvareno kraljevstvo Božje.

Na temelju te istine kršćanin se postavlja prema cijeloj stvarnosti. On se vrlo jasno mora angažirati u oslobađanju svakoog čovjeka od njegove nečovječnosti. Tako se rađa proces demokracije u kojemu se mijenja svijet i stvaraju novi, humaniji odnosi. Oslobođen od svih robovanja čovjek se konačno nalazi pred posljednjim oslobađanjem, onim od ropstva smrti i raspadljivosti. To ne može on sam učiniti, to za njega čini sam Krist. Drugim riječima, kršćanin mora - poput Krista - biti u službi čovjeka i svijeta. Na taj način on ostvaruje kraljevstvo Božje već sada, on je nositelj mira i oslobađanja, nositelj procesa demokracije.²³

S pravom možemo ovdje ponoviti riječi kojima je Isus označio sebe i svoju službu, a koje se slikovito odnose i na svakog kršćanina:

"Na meni je Duh Gospodnji, jer me pomazao. Poslao me da donesem radosnu vijest siromasima, da navijestim oslobođenje zarobljenicima vraćanje vida slijepcima, da oslobodim potlačene, da proglasim godinu milosti Gospodnje"/Lk 4,18-19/.

Zaključujući, smijemo reći da je demokracija za kršćanina izazov u vjeri, jer ona je teološki izazov. Za njega postoji samo jedna demokracija - ona koja kao prvu vrijednost u svome središtu vidi čovjeka. Kršćanin postaje tako nositeljem napretka, slobode, demokracije i sveopćeg bratstva među ljudima.

Za njega ne postoji više odnos sluga-gospodar, muško-žensko, siromašno-bogato ili čisto-nečisto. Kršćanin ostvaruje svijet novih vrednota koji je drugačiji od onoga konzumnog, diplomatsko-političkog. Jednom riječju, kršćanin u svome pravom biću jest građanin demokratskog svijeta.²⁴

²³ B. Forte, cit. djelo, 185.

²⁴ E. Schillebeeckx, *Christliche Identität und kirchliches Amt. Pladoyer für den Menschen in der Kirche*, Düsseldorf 1985, 34-35.

²² R. Latourelle, *Man and his problems in the Light of Jesus Christ*, New York 1983, 302.

Nikola Dogan, Ph.D.

A CHRISTIAN FACING CHALLENGE OF DEMOCRACY

Summary

This work is a discourse on Democracy and Christianity. The author is trying to clarify the connection between the authentic democracy and Christian view of the world. If "democracy is", viewed anthropologically, "a living process among the people who enable man to realize himself in full human quality" then the Christian learning on the relationship of man and God is on ideologic base of true democracy.